

การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว
เชิงพระพุทธศาสนา
THE APPLICATION OF THE SAPPĀYA 4 IN DEVELOPING TEMPLES
FOR BUDDHIST TOURISM

¹พระอธิการณัฐวรรณ์ ปุณฺณกาโม (ทวิวรเกียรติ), ²สมบูรณ์ บุญโท และ ³สวัสดิ์ อโนทัย

¹Phraathikarnnatthawat poonyakamo (thaweevorakiat), ²Somboon Boondo
and ³Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ประเทศไทย
Saint John's University, Thailand

¹2502wat@gmail.com, ²Somboon.crv@hotmail.com,
³lasawatt@stjohn.ac.th

Received: October 19, 2024; **Revised:** December 18, 2024; **Accepted:** January 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาหลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 3) ประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาเอกสาร นำเสนองานวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการพัฒนาพื้นที่และสิ่งต่างภายในวัดให้มีความสวยงามเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ภายในตัวกรอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสถานที่ 2) ด้านอาหาร 3) ด้านบุคคล และ 4) ด้านธรรมะ หลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสมสำหรับการฝึกปฏิบัติตนและสามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนาพื้นที่ให้

¹นักศึกษาปริญญาโท สาขาปรัชญาและพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

³อาจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) อาวาสสี่ปายะ 2) อาหารสี่ปายะ 3) บุคคลสี่ปายะ และ 4) ธรรมะสี่ปายะ การประยุกต์ใช้หลักสี่ปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์ใช้ได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสถานที่ 2) ด้านอาหาร 3) ด้านบุคคล และ 4) ด้านธรรมะ เพื่อนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การประยุกต์ใช้, หลักสี่ปายะ 4, การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research were to: 1) Study the concept of temple development for Buddhist tourism. 2) Study the Sappāya 4 that appear in Buddhist scriptures. 3) Apply the Sappāya 4 in temple development for Buddhist tourism. This research was a qualitative research focus on document study. The presentation was by the analytical description. The results of the research were found as follows: The concept of temple development for Buddhist tourism: Developing temples for Buddhist tourism is a process of developing the area and various things within the temple to be beautiful in order to accommodate tourists within the framework of 4 aspects: 1) Place aspect, 2) Food aspect, 3) People aspect, and 4) Dhamma aspect. The Sappāya 4 that appear in Buddhist scriptures: It is a principle of Dhamma concerning the management of an area to be suitable for practicing and can be applied to the development of an area suitable for Buddhist tourism. It consists of 1) Avāsasappāya 2) Ahārasappāya 3) Puccalasappāya and 4) Dhammasappāya. An application the Sappāya 4 in temple development for Buddhist tourism. It can be applied in 4 aspects: 1) location, 2) food, 3) people, and 4) Dhamma, to lead to a sustainable and appropriate Buddhist tourism destination.

Keywords: Application, Sappāya 4, Buddhist Tourism

บทนำ

การท่องเที่ยว เป็นการเดินทางเพื่อพักผ่อนคลาย ความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง (สำนักงานการท่องเที่ยว, 2554: 7) ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา จัดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมจากหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการได้ร่วมทำบุญไหว้พระ การได้เข้าร่วมศึกษาปฏิบัติธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ และเยี่ยมชมความงามทางพุทธศิลป์ งานประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงการกราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามวัดต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของแม่ชี กฤษณา รักษาโณ (2556: 14) ที่ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและครูบาอาจารย์ รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน รวมถึงการศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่างๆ และสามารถประยุกต์หลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนของผู้นับถือพระพุทธศาสนา และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนในสังคมปัจจุบันให้ความสนใจและนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัดในทุกพื้นที่ได้ปรับบทบาทใหม่เปลี่ยนจากเดิมที่เคยเป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติกิจของสงฆ์และพิธีกรรมต่าง ๆ หรือเป็นสถานที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชน จนกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อเยี่ยมชมความสวยงามและเพื่อเรียนรู้ประเพณีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สนับสนุนให้นำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งบางแห่งก็เป็นมรดกของชุมชน ประกอบกับประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนามีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงทำให้เกิดการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีมิติของการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปพร้อมกับส่งเสริมความเป็นไทย ทั้งยังเป็นการสืบสานพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้ดำรงอยู่คู่ประเทศชาติ ด้วยเหตุดังกล่าว เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญที่เป็นต้นแบบ เชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวไปในทุกพื้นที่ อีกทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้มากขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรัก ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ทั้งยังมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาและจัดระบบการท่องเที่ยวภายในวัดหรือศาสน

สถานที่ให้เหมาะสมและมีการบริการที่ดี สามารถสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญให้ได้มาตรฐานเป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมและการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และของชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธ (กรมการศาสนา, 2557: 7-9)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาวัดเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น จากการศึกษาและได้เดินทางไปยังวัดต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงสภาพปัญหาความไม่พร้อมของวัดต่าง ๆ ในหลายประเด็น โดยผู้วิจัยขอสรุปเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านกายภาพ ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมภายในวัด ปัญหาด้านการเดินทางคมนาคม หรือเส้นทางต่างๆ ที่ยังไม่มีความสะดวกสบาย ปัญหาด้านการสื่อสารพูดคุยระหว่างบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัวัด และปัญหาด้านธรรมะ หรือการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไปที่เดินทางมาที่วัด

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การพัฒนาวัดให้มีความพร้อมเพื่อเป็นสถานที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญและร่วมกันพัฒนาวัดในท้องถิ่นของตนให้เกิดความพร้อมเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวในสังคมปัจจุบัน ทั้งยังเป็นการพัฒนาวัดให้มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้แก่ชุมชน

ด้วยสภาพปัญหาทั้ง 4 ประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยคิดว่า หลักสัปปายะ 4 อันประกอบด้วย 1) หลักอาวาสสัปปายะ (ที่อยู่เหมาะสม สะดวกสบาย) 2) หลักอาหารสัปปายะ (มีแหล่งอาหารและอาหารที่เหมาะสม) 3) หลักบุคคลสัปปายะ (มีบุคคลที่เหมาะสม พูดคุยสิ่งดี ๆ) และ 4) หลักธัมมสัปปายะ (ธรรมะที่เหมาะสมกัน) (วิสุทธิ.1/161) เป็นหลักพุทธธรรมสำคัญที่มีความเหมาะสมสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาโดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาหลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และเพื่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยเชื่อว่า ผลของการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาหลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาเอกสาร (Document study) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา โดยแยกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักสัปปายะ 4 จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นขั้นตอนการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาทำการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ ด้วยการวิเคราะห์จากหลักฐานหรือเอกสารที่เชื่อถือได้โดยไม่มีอคติเอียงหรือใช้ความรู้สึกส่วนตัวของผู้วิจัย

3. การนำเสนอข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องความสอดคล้องและความสมบูรณ์ข้อมูลครบถ้วนแล้ว จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาเขียนบรรยายตามหลักวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ต่อจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์หามาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยมีการนำเสนอข้อมูลเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

ส่วนที่ 2 หลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ส่วนที่ 3 การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

สืบเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาให้มีความใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จึงมีการนำเสนอในรูปแบบของการเขียนอธิบายแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา พบว่า การพัฒนาหมายถึง การทำให้เจริญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม หรือการทำให้ชุมชนสังคมดีขึ้นและเกิดประโยชน์ต่อทุกคน การพัฒนาในงานวิจัยนี้ เน้นที่การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

วัด เป็นสถานที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่สามารถช่วยให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเกิดการพัฒนาและช่วยให้ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ได้รับประโยชน์อย่างมากมาย การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเกตจากสถานที่จริง พบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ยังมีปัญหาที่น่าสนใจและควรมีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น โดยผู้วิจัยสรุปเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสถานที่ 2) ด้านอาหาร 3) ด้านบุคคล และ 4) ด้านธรรมะ

2. หลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า หลักสัปปายะ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการจัดการที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม แหล่งอาหารที่เหมาะสม บุคคลที่เหมาะสม มีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมเกื้อกูลต่อการประพฤติดและปฏิบัติธรรม หากใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว ก็จัดเป็นหลักธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสถานที่ ด้านอาหาร ด้านบุคคล และด้านธรรมะให้มีความเหมาะสมเกิดความสะดวกสบาย เป็นที่เจริญตาเจริญใจต่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมวัด

หลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระไตรปิฎก เป็นการอธิบายถึงการปฏิบัติตนที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน สอดคล้องกับที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ที่พระพุทธองค์ได้มีการตรัสเรื่องสัปปายะไว้อย่างละเอียด เพื่อให้

พระภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่การบรรลุธรรม หลักสัปปายะ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งหลักสัปปายะ 4 และหลักสัปปายะ 7 ในที่นี้ หมายถึงหลักสัปปายะ 4 ได้แก่ 1) อาวาสสัปปายะ 2) อาหารสัปปายะ 3) บุคคลสัปปายะ และ 4) ธรรมสัปปายะ

3. การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา พบว่า หลักหลักสัปปายะ 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวัดให้มีความเหมาะสมต่อการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา สามารถทำได้ ดังนี้

1) หลักอาวาสสัปปายะ เป็นการพัฒนาศาสนสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดให้เอื้อต่อการท่องเที่ยว โดยมีการปรับปรุงสถานที่สำคัญตามหลักไตรสิกขา โดยเน้นให้สถานที่ต้องสะอาดทางกายภาพ คือ การจัดการสถานที่ให้สะอาด ให้อุบายง่าย เหมาะสมกับสถานที่นั้น ๆ จัดวางสิ่งของที่ใช้ภายในวัดให้เป็นระบบเพื่อความสะดวกและง่ายต่อการนำมาใช้ จัดวางในที่ที่เหมาะสมและมีความปลอดภัย ไม่รบกวนสายตานักท่องเที่ยว การทำความสะอาดทั้งภายในและภายนอกโบรณสถานไม่ให้สกปรก หากเกิดความสกปรก ก็จะต้องรีบทำความสะอาดทันที จัดให้อุบายสุลักษณะ การรักษาสถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ และสิ่งของที่จัดแสดงจะต้องเป็นสิ่งที่ถูกสุลักษณะ มีความปลอดภัย ไม่ส่งผลทำให้เกิดอันตราย ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่อมาเยี่ยมชม การจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดให้อุบาย ร่มรื่น ร่มเย็น เหมาะแก่การท่องเที่ยว จะส่งผลให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวได้บรรยากาศแห่งความสงบใจ นอกจากนั้น จะก่อให้เกิดการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวที่ต้องการความสงบกายสงบใจไปด้วย ภายในโบรณสถาน ก็ควรจัดบรรยากาศแห่งความสงบร่มเย็น ทำให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงกิจกรรมารยาทในการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม เป็นการแสดงถึงการเคารพสถานที่ของนักท่องเที่ยว สุดท้ายทำให้จิตใจสงบ มีความอิ่มเอิบใจ และสุขใจในที่สุด

2) อาหารสัปปายะ เป็นการดำเนินการบริหารจัดการด้านอาหารอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่สำหรับบริการอาหารและเครื่องดื่ม โดยจัดอาคารสถานที่ที่เหมาะสม และมีร้านอาหารเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว จัดโซนร้านอาหารให้อยู่ในบริเวณเดียวกันในลักษณะของศูนย์อาหาร จัดสภาพแวดล้อมบริเวณร้านอาหารให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการรับประทานอาหาร สถานที่สะอาด ห่างจากบริเวณที่เก็บขยะ หรือบริเวณที่มีกลิ่นไม่เหมาะสมรบกวน

3) บุคคลสัปปายะ เป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับบุคคลภายในวัด เพื่อการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วยนักประชาสัมพันธ์ภายในวัด มัคคุเทศก์ บุคลากรที่คอย

ดูแลรักษาความปลอดภัย ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบริเวณพื้นที่ที่ได้รับผิดชอบ ตลอดเวลา ดูแลการผ่านเข้าออกของบุคคลภายนอกและยานพาหนะ ทำการตรวจเช็คทรัพย์สินที่จะนำเข้าหรือส่งออกภายในบริเวณพื้นที่ที่ได้รับผิดชอบ คอยอำนวยความสะดวกเรื่องการจราจรทางเข้าออก และภายในบริเวณพื้นที่ที่ได้รับมอบหมายแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งมีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ในด้านการบริการนักท่องเที่ยว และการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจและปลอดภัย

4) ธรรมสัปายะ เป็นการจัดบริเวณวัดให้มีความสงบร่มรื่น เป็นระเบียบเรียบร้อย จัดภูมิทัศน์ที่สร้างความสบายใจแก่นักท่องเที่ยว สร้างบรรยากาศแห่งการเผยแผ่พระธรรมคำสอน มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในข้อธรรมะต่าง ๆ เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว

หลักสัปายะ 4 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญของการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ปรับแก้ปัญหาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ (อवास สัปายะ) ด้านอาหาร (อาหารสัปายะ) ด้านบุคคล (บุคคลสัปายะ) และด้านธรรมะ (ธรรมสัปายะ) จากการศึกษา ทำให้ทราบว่า หากวัดต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มีการนำหลักสัปายะ 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

อภิปรายผล

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

จากประเด็นศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบว่า วัด จัดเป็นสถานที่สำคัญต่อการจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่สามารถช่วยให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเกิดการพัฒนาและช่วยให้ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ได้รับประโยชน์อย่างมากมาย วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่สำคัญและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา สอดคล้องกับการศึกษาของ พระอธิการจรัส อภินโน (สิงห์น้อย) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการวัดนั้นพระพุทธเจ้าทรงเริ่มวางรากฐานการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาตั้งแต่วันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาในวันอาสาฬหบูชาครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ซึ่งเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์นับแต่นั้นเป็นต้นมา การบริหารเป็นกระบวนการที่มีการ

ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หน้าที่ของผู้บริหารมี 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การแต่งตั้งบุคลากร การอำนวยการและการควบคุม ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ให้ผูปฏิบัติงานทำงาน เพื่อให้งานประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพโดยอาศัยผู้อื่น วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ผู้บริหารวัดต้องจัดกิจกรรมและประเพณีให้ นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สวดมนต์ ไหว้พระ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน ทำบุญ รักษาศีล สักการบูชาพระพุทธรูป พระบรมธาตุ เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและสืบทอดพระพุทธศาสนา เพื่อความสงบสุขในด้านจิตใจ และความสุขในชีวิต

2. หลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

จากประเด็นศึกษา หลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า พบว่า หลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นการอธิบายถึงการปฏิบัติตนที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน ได้แก่ 1) อาวาสสัปปายะ 2) อาหารสัปปายะ 3) บุคคลสัปปายะ และ 4) ธรรมสัปปายะ หากใช้เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว ก็ถือเป็นหลักธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดด้านสถานที่ ด้านอาหาร ด้านบุคคล และด้านธรรมะให้มีความเหมาะสม ความสะดวกสบาย เป็นที่เจริญตาเจริญใจต่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชม สอดคล้องกับการศึกษาของ พระครูศรีกิตติยาธร (นันทชัย เจริญยุทธ) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดไชยธาราราม (วัดฉลอง) อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดไชยธาราราม (วัดฉลอง) การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทั้งในรูปธรรมและนามธรรม 2. หลักสัปปายะ 4 เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดไชยธาราราม (วัดฉลอง) เป็นการนำหลักสัปปายะ 4 มาใช้กับการท่องเที่ยวภายในวัด โดยการจัดพื้นที่การท่องเที่ยวภายในวัดตามหลักอาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ ธรรมสัปปายะ 3. การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดไชยธาราราม (วัดฉลอง) เป็นการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ได้แก่ การนำหลักอาวาสสัปปายะมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการท่องเที่ยวในส่วนของสถานที่ นำหลักอาหารสัปปายะมาประยุกต์ใช้ในการจัดการด้านอาหาร นำหลักบุคคลสัปปายะมาประยุกต์ใช้ในการจัดการด้านบุคคล นำหลักธรรม สัปปายะมาประยุกต์ใช้ในการจัดการด้านปฏิบัติธรรม ซึ่งเมื่อนำหลักสัปปายะ 4 มาประยุกต์ใช้ทำให้การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดไชยธาราราม เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพทั้งในส่วนของวัดไชยธารารามและจิตใจแก่นักท่องเที่ยว

3. การประยุกต์ใช้หลักสี่ပါเยะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา จากประเด็นศึกษาวิเคราะห์พบว่า หลักสี่หลักสี่ปาเยะ 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวัดเพื่อการวัดให้มีความเหมาะสมต่อการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยการประยุกต์ใช้หลักสี่ปาเยะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยการประยุกต์ใช้ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสถานที่ (อวาส สัปปายะ) 2) ด้านอาหาร (อาหารสัปปายะ) 3) ด้านบุคคล (บุคคลสัปปายะ) และ 4) ด้านธรรมะ (ธรรมสัปปายะ) ถือเป็นการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาให้เกิดความสงบร่มรื่นทั้งทางกายและทางใจ เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาอย่างสอดคล้องและยั่งยืน โดยสอดคล้องกับการศึกษาของ ประวิทย์ เสงฆะธนี ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาลมีการสร้างและส่งเสริมวัดให้เป็นสถานที่มีความ สะดวกสบาย 3 ประการ คือ 1) สถานที่ที่อยู่ที่เหมาะสม 2) บุคลากรที่มีความรู้และความประพฤติดี 3) เป็นสถานที่เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

วัด เป็นสถานที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่สามารถช่วยให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเกิดการพัฒนาและช่วยให้ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ได้รับประโยชน์อย่างมากมาย การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเกตจากสถานที่จริง พบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ยังมีปัญหาที่น่าสนใจและควรมีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น โดยผู้วิจัยสรุปเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสถานที่ 2) ด้านอาหาร 3) ด้านบุคคล และ 4) ด้านธรรมะ

หลักสี่หลักสี่ปาเยะ 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวัดให้มีความเหมาะสมต่อการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยการประยุกต์ใช้หลักสี่ปาเยะ 4 ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ปรับแก้ปัญหาการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวใน 4 ด้าน ได้แก่ ประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านสถานที่ ประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านอาหาร ประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านบุคคล และประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านธรรมะ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2557). *แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางแสงบุญในมิติทางศาสนา*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประวิทย์ เสงฆ์พระธานี. (2561). “การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูศรีกิตยาธรร (นนทชัย เจริญยุทธ). (2564). “การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดไชยธาราราม (วัดฉลอง) อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการจรัส อภินันโท (สิงห์น้อย). (2561). “การบริหารจัดการวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *ปกณวิเสสภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาปกณวิเสส*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิญญาน.
- แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม และคณะ. (2556). “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กระบวนเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม””. รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

